

ЗАГАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

ЛЕСЯ УКРАЇНКА
(ЛАРИСА КОСАЧ-КВІТКА)

ЙОГАННА ЖІНКА ХУСОВА

ДРАМА

ляйпціг
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ

ГОЛОВНІ СКЛАДИ:

BERLIN W 82 / ЛЬВІВ / WIMMER MAN. (Canada)

ЛЕСЯ УКРАЇНКА
(Лариса Косач-Квітка)

ЙОГАННА ЖІНКА ХУСОВА

ДРАМА

УКРАЇНСЬКА ПАКЛАДНЯ КИЇВ — БЕРЛІН

Kurfürstenstrasse 83

ГОЛОВНІ СКЛАДИ:

Ukrainska Knyharnia
658—660 Main Street
Winnipeg Man.
(Canada)

Княгарня Наукового
Тов. ім. Шевченка
у ЛЬВОВІ
Ринок 10

Ukrainian Bazaar
2248 Grayling Ave.
Detroit, Mich.
(U.S. of America)

Printed in Germany

К. Г. РЕДЕР, тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦИГУ.

ЙОГАННА ЖІННА ХУСОВА

ДРАМАТИЧНИЙ ЕТЮД

ОСОБИ:

Х у с а або **Х у з а н**—приставник Ирода Антипи
тетрарха галілейського.

Й о г а н н а—жінка його.

М е л х о л а—мати його.

С а б і н а—рабиня його.

П у в л і й—значний Римлянин.

М а р ц і я—жінка його.

У п р а в и т е л ь

В и н о ч е р п е ц ь

К р а в ч и й

Р а б и

Р а б и н і

} в домі Хусовім.

Діється в Галілеї, в домі Хусовім, за часів еван-
гельських.

Світлиця в домі Хусовім, уряжена по-східньому, але з де-яким грецько-римським впливом: в ній поставлено „тріклініум“—три ліжка для бенкетів навколо круглого стола. Світлиця прибрана гарно, але видко, що покраси в ній давно не відновлялись і на всьому є слід не то що занедбання, а недостачі пильнування.

ХУСА [чоловік середнього віку, дуже чорнявий, кучерявий, кремезний, вираз обличчя у його не лихий, але владний; увіходить заклопотаний і плеще кілька раз у долоні].

Гей, слуги! швидче! Хто з вас є? Сюди!

[Увіходять: управитель дому, виночерпець і кравчий].

УПРАВИТЕЛЬ. До розказу, мій пане!

[Вклоняється, за ним інших двоє вклоняються мовчки].

ХУСА [до управителя].

Слухай, Сабо.

сьогодні в мене будуть гості з Риму, високі родом гості! То пильнуй, щоб тут усе було як слід. [До кравчого]. Наїдки подай нам тут [показує на тріклініум], по римському звичаю.

Пильнуй, щоб не було печені мало, як отоді, коли був Анцій в гостях,—се чистий сором був! Адже ти знаєш, що в Римі всі їдять багато м'яса.

Щоб скілька перемін було! Ти тямить?
[Кравчий вклоняється].

А поливка до риби щоб була
така, як отоді, коли сам претор
до мене завітав з тетрархом. Претор
хвалив її, я пам'ятаю.

КРАВЧИЙ [збентежено]. Пане,
такої поливки ми не зготуєм...

ХУСА [суворо]. Чому?

КРАВЧИЙ. То вміє тільки наша пані...

ХУСА. Так що-ж? Піди до матері моєї
і попроси її...

КРАВЧИЙ [ще більше збентежений].

Не паніматка,
лише дружина владаря мого
тоді те готувала, по-саронськи,
як з дому ще навчена...

ХУСА [суворо]. Мовчи!

[До виночерпця]. Не забувай, що треба пода-
фіали грецькі та етрусські вази, [вати
а з насъких подаси лиш того кубка,
що з яшми—він оправний в чорнім сріблі.

ВИНОЧЕРПЕЦЬ [падає на вколюшки і здіймає бла-
гально руки до Хуси].

Хай не гнівиться пан мій велможний
на пса нікчемного, на марний порох!..
Немає кубка з яшми!..

ХУСА [грівно]. Як нема?

Хіба хто вкрав? Я злодія знайду
хоч під землею!

ВИНОЧЕРПЕЦЬ [падає ницьма].

Ох, мій гідний пане,
не вкрадено його...

- ХУСА. То ти розбив?!
[Хоче вдарити його ногою].
- ВИНОЧЕРПЕЦЬ [захищаючи голову руками].
Ні, пане, ні! Взяла твоя дружина...
То з посагу її...
- ХУСА [одвертається; глухо]. Іди з очей!
[Виночерпець виходить як побитий].
- ХУСА [до управителя].
Тут мавш застелити килими,
жовтогарячі, крокосом заткані.
- УПРАВИТЕЛЬ [тремтячв].
Продано килими...
- ХУСА [трохи вагаючись питати].
Хто їх продав?
- УПРАВИТЕЛЬ. О, зглянься над рабом твоїм, вла-
Май ласку, не вели відповідати! [дарю.
[Складає долоні й покірно схиляє голову].
Сам відасш, чиї то килими... [Замовкає].
- ХУСА [киває йому рукою, що розмова скінчена].
Іди, проси прийти до мене матір.
[Управитель виходить, за ним кравчий.—Хуса по-
хмурий, роздратований проходить по світлиці
нерівним кроком, посіпуючи випещену бороду
і відпихаючи ногою стільці, то-що, коли трапля-
ються йому на дорозі.—Незабаром увиходить Мел-
хола, дуже стара жінка; її ведуть по-під руки
дві рабині].
- МЕЛХОЛА [до Хуси]. Чого ти старощі мої турбуєш?
Ти, Хусо, міг-би й сам прийти до мене,
вже надто запанів... Я не хотіла
рабам лихого прикладу давати.
А то-б і не прийшла...
[Далі воркоче щось невиразне. Рабині садовлять
її на низьке крісло з подушкою].

ХУСА. Пробач, матусю,
я не для себе турбував тебе.
Сьогодні, бач, гостей я сподіваюсь...

МЕЛХОЛА [недочуваючи].
Га? Що ти кажеш?

ХУСА [голосніше]. Жду гостей сьогодні!

МЕЛХОЛА [воркотливо].
Так що-ж мені до того? Ждеш, то жди...

ХУСА [подає знак рабням, щоб вийшли, ті виходять.
Хуса сідає коло ніг матерних, на малій скам-
ничці].

Матусю, ти-ж тепер в моєму домі
єдина господиня...

МЕЛХОЛА [непривітно]. Ба! Тепер!
А чи воно годилося, щоб тута
молодша надо мною старшувала?
Що заробив, те й маєш. Розпустив
кохану жіночку—оце ж і дяка
від молодої господині. Бачиш:
тепер ти ні вдовець, ні молодець...
Як жінка десь повіялась на безвість,
то мати знов „єдина господиня“...
Чи то-ж воно надовго?

ХУСА. Не картай.
Доволі з мене й так...

МЕЛХОЛА. Еге-ж... доволі...
Як я тобі казала: одружись
тут, в Галілеї; хай і не багата,
хай не шляхетна буде, та покірна..

ХУСА. Я взяв її не за саме багатство,
не за самий і рід.

МЕЛХОЛА. Та знаю, знаю,—

понадився на ту саронську вроду;
але-ж та врода, як саронська рожа,—
розквітне на зорі, а вже в полудні
осиплеться...

ХУСА. Лишим про се, матусю...

Я, власне, хтів тепер тебе просити,
щоб допомогла мені гостей вітати.

МЕЛХОЛА. Та що-ж воно за гості? звідки?

ХУСА. З Риму.

Високородний Публій і дружина.

МЕЛХОЛА. Не знаю я таких.

ХУСА. Почесні гості!

Він родич преторові...

МЕЛХОЛА. Він Римлянин?

ХУСА. А вже-ж, матусю.

МЕЛХОЛА. І вона Римлянка?

ХУСА [трохи нетерпляче].

Та певна річ!

МЕЛХОЛА. Не розумію, Хусо,
що мала-б я робити з тими гістьми!

ХУСА. Та що-ж тут розуміти?—привітати,
віддати їм належну шану, й годі.

МЕЛХОЛА. Хіба ти сам без мене не потрапиш?

ХУСА. Коли-б то Публій сам прибув, без жінки,
то вже-ж я-б сам прийняв його. На лихо,
я запросив його з жоною.

МЕЛХОЛА. На що?

ХУСА. Бо Публій сам не так мені потрібен,
як горда Марція, його жона,—
вона в родині цезаря і має
велику силу там у Палатині.

МЕЛХОЛА. Де?

ХУСА В Палатіні.

МЕЛХОЛА. Що воно за місто?

ХУСА. Та те не місто—цезарські палати!

МЕЛХОЛА. Далеко?

ХУСА. В Римі!

МЕЛХОЛА. Та чого кричиш?

Я чую... Ну, якісь палати в Римі.

Так що мені до того?

ХУСА [звивує плечима; вившком].

От нещастя!

[Голосно]. Ну, бачиш, Марція...

МЕЛХОЛА. Хто?

ХУСА. Тая гостя,

що буде в нас сьогодні...

МЕЛХОЛА. Та Римлянка?

ХУСА [ще голосніше]:

Еге-ж, Римлянка. Так вона про мене

замовить слово цезареві може,

коли я догожу їй.

МЕЛХОЛА. Догожай.

[Хуса кусає губи і одвертається від матері].

МЕЛХОЛА [трохи лагідніше].

Коли вже я потрібна тій Римлянці,

то може на жіночу половину

прийти до мене, я не бороню.

А тут мені сидіти не подоба.

ХУСА. Матусю, се-ж ніяк не випадає!

В Римлян то звичай, що коли подружжя

приходить вкупі, то й вітати треба

обох укупі.

МЕЛХОЛА. Ну, й вітай їх сам,

чи нарівно, чи вкупі, як там хочеш...

ХУСА. Матусю, та чи я-ж тобі не син,
що ти мені допомогти не хочеш?
Невже тобі так тяжко привітати
моїх гостей? Я-ж не прошу багато.
Ну, вийди їм назустріч, уклонися,
промов до Марції якийсь привіт...

МЕЛХОЛА. Та я-ж по-їхньому не вмію.

ХУСА. Дарма!

Промов по-нашому, а я приставлю
таку рабиню, що по-римськи вміє,
вона твої слова перетовмачить.
Вже-ж гості вибачать старій людині,
що інших мов, крім рідної, не знає.
Я тільки про одно тебе прошу:
при гостях не кажи на мене Хуса,
а зви мене Хузаном,—се по-римськи.

МЕЛХОЛА [силкується встати, гнівно трясє головою].

А се ще що за новина—„Хузан“?
Твій батько звався Хусою і она
на честь йому я нарекла так само!
То ти свого зрікаєшся імення
для римських заволок?!

ХУСА. Матусю, слухай...

МЕЛХОЛА. І слухати не хочу!.. Г'ей, рабині!

Рабині, гей!.. Куди ти їх послав?

[Плеще в долоні. Увіходять рабині, беруть її
по-під руки, підводять].

ХУСА. Хай буде так, як хочеш. Мамо, слухай,
ти тільки привітай, побудь хвилину
тут з нами при столі...

МЕЛХОЛА. Я маю їсти
з невірними?! Ні, сину, я стара,

щоб мала звичай батьківський ламати.

[До рабинь]. Ведіть мене! [Виходить з рабинями].

ХУСА. От, кара божа з нею!

[Плеще в долоні. Увіходить управитель].

Поклич мені Сабіну.

[Управитель іде. За хвилину ввіходить САВІНА, — молода, гарна рабня Самаритянка, убрана на грецько-римський лад, і мовчки спинається в-по-рога].

ХУСА [до Савіни]. От що, слухай...

Сьогодні в мене будуть гості з Риму, поважні і потрібні, — розумієш?

САВІНА [хизуючись, з усмішкою].

Сабіна розумів все, що треба, чого-ж не треба, то не розуміє.

ХУСА [трохи прояснів].

Отак і слід. То тих гостей я хочу вітати як найкраще.

САВІНА. Буде Публій і Марція, жона його?

ХУСА. Ти знаєш?

САВІНА. Сабіна знає все.

ХУСА. То може знає, що я хотів-би Марції вгодити?

САВІНА [помалу з притиском].

Сабіна знає все.

ХУСА [трохи сп'ятився від її тону].

Гаразд, гаразд!

Я хочу Марцію прийняти гідно, як то належить станові її і родові. У мене паніматка стара вже і не може тим трудитись.

[САВІНА іронічно всміхається, ХУСА вдає, що того не бачить].

Тим часом не приходиться вітати матрону римську в домі без жіноцтва. Ти розумієш?

САВІНА. Так, я розумію: хоч, кажуть, муж в голова жоні, та голові без тіла трудна рада...

ХУСА [суворо]. Сьогодні я до жартів не охочий,— завваж собі. [САВІНА в удаваною покорою схиляє голову] Візьми найкраще вбрання, оте, що я привіз тобі з Сідону, причепурись, бо Марцію вітати сьогодні маєш ти.

САВІНА. Твоя рабня шляхетну гостю має привітати?

ХУСА. Не потребуем їй того казати, що ти рабня. Я назву тебе сестрою.

САВІНА. Публій дуже добре знає, що ти сестри не маєш.

ХУСА. Ну, нехай своячкою чи кривною якою, сама там вигадай.

САВІНА. Якби жоною, було-б для Марції найвідповідніш.

ХУСА. Для Марції? [САВІНА дивиться на нього скося з-під спущених вій].

Я раз казав, Савіно,— доволі жартів!

САВІНА [стиха, знов в притиском].

Може се й не жарт.

ХУСА [шпарко, в бистрим поглядом на Савіну]. Я не вдівець. І Публій тебе знає...

САВІНА. Що знає?

ХУСА. Що не ти мені жона...

САВІНА [смівливіше, впадаючи в Хусову річ].

Що так було? А доки має бути
невірній жінці вірним чоловік?
Не знає наш закон розлучних листів?
Коли гостей так трудно одурити,
то хай їх справжня друга жінка прийме.

ХУСА. Савіно, ти, здається, вже забула,
що ти рабиня?

САВІНА [з удаваним раболіпством].

Панові своєму
рабиня дякує, що нагадав їй,
хто він і хто вона. Тепер я тямлю,
що не мені, затопаній ганчірці,
гостей шляхетних пристойть вітати.
Мій пан хотів собі пожартувати
з рабині. Вдатний жарт! [Сміється фальши-
вим сміхом]. Хай пан дозволить
піти рабині знову до роботи,
бо може вернеться з дороги пані,
то ще мене за лінощі скарає.
[Не ждучи відповіді, рушає].

ХУСА. Стій! [Савіна спиняється].

Я... я ще подумаю про те,
що ти казала.

САВІНА. Часу є доволі,—
тож Марція прибуде аж опівдні.

ХУСА [дратуючись].

Я маю думати про се тепер?!

САВІНА [спокійно].

Я маю Марцію вітати завтра?

ХУСА. Ні, ти її сьогодні привітаєш!

САВІНА. Сьогодні-ж має й думання скінчитись.

ХУСА. Ти вже мені розписуєш закони?

А знаєш ти, що я тобі закон?

Що я тебе скарати смертю можу
за непокірність?

САВІНА [низенько вклоняється].

Панська воля й божа!

Але рабиня мертва привітати
гостей твоїх не зможе, і матрона
не матиме належної пошани.

ХУСА [дивиться пильно САВІНІ в вічі, вона твердо ви-
держує його погляд. Він відступає і, ходячи по
світлиці, говорить немов сам до себе].

Ні, се нечувано!.. Якась рабиня...

Наложниця... непевного коліна...

Простачка родом...

САВІНА. Ирод, наш тетрарх,—
нехай йому Господь продовжить віку!—
походить від рабині, кажуть люде.

ХУСА. Але його жона царської крові!

САВІНА. Мій владарь чей-же у царі не важить?

ХУСА [спиняється, зумівшись].

Ти розумієш те, що ти сказала?

САВІНА [з явною насмішкою в голосі, але з просто-
душним виразом в обличчі].

Савіна розуміє все, що треба,
чого-ж не треба, то не розуміє.

ХУСА [нишком, з острахом]

Єхидна самарійська!.. [Увіходить РАБ].

РАБ.

Можний пане! [Замовк].

ХУСА. Чого тобі?

РАБ.

Там пані прибула...

ХУСА. Хто? Марція? [Заметушився].

РАВ. Ні...

ХУСА. Хто-ж?

РАВ. То наша пані...

Дружина мого пана...

ХУСА. Як?!

РАВ [падає на коліна]. Благаю!

Не покарай свого раба!

ХУСА [зміняє раптом гнівний тон на холодно-спокійний].

Устань.

Скажи, що жду її у цій світлиці.

[До САВИНИ]. Ти можеш відійти.

[РАВ і САВИНА виходять. Увіходить Йоганна, ще молода жінка, з слідами не аби-якої вроди, але дочасно змарніла; убрана вбого, буйні коси, мідяного кольору з золотистим полиском, прикриті простим сільським покривалом. Вона спинається в-порога].

ХУСА [непривітно]. То ти вернулась?

ЙОГАННА [тихо, покійно, але з додержанням гідності].

Так, я вернулася.

ХУСА. А де-ж твій тесля?

ЙОГАННА. Його розп'ято. Ти хіба не знаєш?

ХУСА. Ага, достукався!.. [Пауза]. І ти так певна, що я тебе прийму?

ЙОГАННА. Моя повинність—

вернутися до тебе, а прийняти, чи не прийняти жінку—сам ти зважиш.

ХУСА. Як ти сьогодні дбаєш про повинність!

Про що-ж тоді ти дбала, як побігла за Назаретським теслею?

ЙОГАННА. Я, Хусо,

повинности й тоді не забувала.

ХУСА. Нівроку, бачу, стала жартівлива!

Сього давніш не знав я за тобою!

ЙОГАННА. Вірь чи не вірь—я все тобі скажу:
примусила мене повинність вища
лишити дім мій і тебе.

ХУСА. Що плещеш?

Яка-ж то в жінки є повинність вища,
ніж вірність мужові?

ЙОГАННА. Я не ламала
ніколи вірности.

ХУСА. Ти ще глузуєш?!

Ти думаєш, що я зовсім дурний?

Який-же чоловік повірить жінці,

що ніби-то вона ходила чесно,

коли вона ганяла по світах

за молодим іще і непоганим,

проречистим, облесливим пророком?

Адже се так? Для тебе-ж він—пророк?

ЙОГАННА. Що він для мене—висловить не сила.

ХУСА [люто]. Безличниця!!

ЙОГАННА. Ні, Хусо, не лютуй.

Я певна, що якби ти сам був з нами.

ти мусів-би...

ХУСА. О, справді, дуже шкода,

що не було мене там межі вами!

ЙОГАННА. Я знаю, трудно вірити чесноті

в зрадливім нашім світі, але там,

в тім світі, звідки я тепер прихожу...

ХУСА. То се ти з того світа прибула,

як Самуїл-пророк? Моторна з тебе!

ЙОГАННА [смутно й спокійно, хоч видимо ображена].

Даремне, Хусо, ти глузуєш з мене,—

сього від тебе я не заробила.

ХУСА. Не заробила?! Я тобі скажу,
чого ти заробила! от чого:
прилюдно будь побитою камінням!
Ти перелюбниця!

ЙОГАННА [складає руки на грудях і випростується
одважно]. Каменувати
мене ти можеш, та не маєш за що,
бо я ніколи не жила так чисто,
так чесно, навіть свято, як сей рік.

ХУСА. Тиняючись по світу, як повія?
Утікши, наче злодійка, з господи?

ЙОГАННА. Не будши злодійкою, я могла-б
узяти з дому вдсятеро більше,
ніж я взяла: та я не хтіла брати
нічого, крім того, що залишилось
у тебе з мого посагу.

ХУСА. А, так?
То ти мені ще й очі вибивавш
своїм багатством?

ЙОГАННА. Хусо, я навчилась
таку складати ціну всім багатствам,
як пороху, що в нас по-під ногами.

ХУСА. Се хто-ж тебе навчив? Отой пророк?
[Йоганна мовчки потакує головою].
Проте-ж він сам не жив по тій науці,
бо підмовляв чужих жінок тікати
не в голими руками.

ЙОГАННА. Чоловіче!
До мене він і слова не промовив,
щоб я пішла за ним!

ХУСА. Чого-ж ти йшла?

Йоганна. Я раз почула, як він говорив,
що лиси нори мають, птахи—гнізда,
Йому-ж нема де в світі прихилитись.
І я вже не могла в палатах жити,
в добрі, в догоді,—я пішла за ним.
Своїм достатком я йому служила,
і всій його громаді помагала,
щоб міг він мати скрізь собі притулок,
щоб голоду і холоду не знав,
щоб мав гурток прихильних коло себе,
мандруючи між людом непривітним.
Було-б і гріх покинути його!
Тож він мене зцілив, як я лежала
на смертнім ложі!

Хуса. От, велике щастя!
Нехай-би ти була тоді сконала,
ніж мала осоромити мене!

Йоганна [з глибокою певністю в голосі].
Я сорома нікому не придбала,
ані тобі, ані самій собі.

Хуса [подивившись пильно на неї].
Ну, добре,—він для тебе був пророком,
чи там уже не знаю чим. А ти?
Чим ти була для нього?

Йоганна. Я—нічим.

Хуса. По твому, і в се я мушу вірять,
що так таки нічого ти не мала
за всі твої послуги?

Йоганна. Ні, Хузане,
сього я не кажу. Свою науку
він уділяв усім, і нам, жінкам,
не боронив стояти близько й слухать.

[Щиро]. І чом ти не схотів піти до нього,
як вія людей навчав у Галілеї?
Він світ новий словами відкривав!
Світ правди, і добра, й любови, й волі,
Хузане, волі!

ХУСА. От чого бракує
вродливим жіночкам!

ЙОГАННА [охолонувши, стримано]. Не тої волі,
що ти гадаєш. Він нам говорив
про царство боже, де просвітлі люде
уже не женяться й не віддаються,
де кожна жінка нічия.

ХУСА [в'їдливо]. А спільна?

[Йоганна псглядом проймаючого докору дивить-
ся мовчки на Хусу, так що він сп'ятився].

ЙОГАННА [після мовчання].

Хузане, дай мені розлучний лист.

ХУСА [хоче якось завернути далеко зайшлу розмову].
То ти за сям прийшла?

ЙОГАННА. Ні, не за сям,
верталась я додому, до дружини,
несла я щиру сповідь, без облуди,
я думала: „повірять! зрозуміє!“
А ти для мене маєш тільки глум,
зневагу, неймовірність... Я прошу
розлучного листа.

ХУСА. Сього либонь
ти теж навчилася в свого пророка,
що жінка має право вимагати
розлучного листа за леда-слово?

ЙОГАННА [хапається за голову, мов ударена спогадом].
Як я могла забути?!.. Тож Учитель

наказував повік не розлучатись,
хіба що зрада станеться...

ХУСА. От, бачиш!
Ти, значить, зрадила мене, що хочеш
розлуку брати? Ти сама признала
свою провину!

ЙОГАННА [схиляється перед ним].
Ні, мій мужу й пане,
прошу тебе, забудь мені те слово,—
з твоєї волі я повік не виїду.

ХУСА [глузливо].
Хіба що знову з'явиться пророк?

ЙОГАННА [лагідно].
Тоді вже ми за ним обоє підем,
бо царство боже на землі настане,
як він удруге прийде.

ХУСА. А, ти ждеш?

ЙОГАННА [смутно].
Не знаю, чи діжду жива... казали
багато наших, що до них приходив...
І в Галілею кликав... Я верталась
в надії, що його хоч раз побачу,
ходила всюди по його слідах...
і не побачила...

ХУСА. Тоді згадала,
що є ще тут десь твій чоловік,
то час уже йому на ший сісти,
проциндривши весь посаг свій?

ЙОГАННА. Хузане!!

ХУСА. А се ще що за норови? Вгамуйся
і рада будь, що не тягну тебе
на суд за марнотратство і перелюб,

а покриваю все для честі дому!
І ти повинна честі тій служити,
як накажу тобі.

Йоганна [пригноблено].

Покірна буду.

Хуса. Так от: доволі теревені править,
іди, передягнись,—бо гості будуть:
з жоною Публій. Поспішай, бо хутко
прибути можуть.

Йоганна. Може-б ти дозволив
мені до їх сьогодні не виходить?

Хуса [владно]. Ні в яким разі! Маєш їх вітати
як найгrecніше. Швидче йди вдягайся,
а то ще так тебе й застануть в рам'ї.

Йоганна. Я маю тільки сю одну одeжу.

Хуса. О, лихо тяжке! От ще біснувата!..

[Плече в долоні, увіходить раб].

Поклич Сабіну!

[Ледве раб виходить за двері, Сабіна в'являється].

Хуса [до Сабіни]. Звідки ти прийшла?

Сабіна. В десятій хаті я крутила жорна.

Хуса [суворо глянувши на неї].

Іди і зараз принеси для пані
свою одeжу, тільки що-найкращу.

Сабіна. Я кращої не маю над оту,
що владарь мій своїй рабині справив,
але вона пристала-б і цариці,
бо владарь сам замовив тії шати,
поїхавши навмисне до Сідону,
а владарь знається на речах.

Йоганна.

Хусо,

чи правда се?

ХУСА. Авже-ж, убрання гарне.
А втім, сама побачиш. [До САВИНИ]. Принеси.
[САВИНА виходить].

ЙОГАННА. Не про красу одежі я питала;—
ти-ж розумієш, Хусо.

ХУСА. Я не хочу
нічого розуміти, а тобі
мене допитуватись не подоба.
Ти одіж продала, для кого хтіла,
а я купив, кому хотів. Тепер-же
повинна-б ти мені ще й бути вдячна,
бо маєш в чому вийти до гостей,—
вони-ж не знатимуть, що то з рабині.
Покраси в тебе є?

ЙОГАННА. Нема нічого.

ХУСА. То йди до матері та попроси
у неї перли, діадему, перстні,
заушниці, обручки й пояс. Чуєш?
Чому-ж не йдеш?

ЙОГАННА [благаючи]. Хузане, не примушуй
мене покрас у матері просити!

ХУСА. А в кого-ж їх просити? Може бігти
десь по сусідах позичати? Зараз
йди до матері!

[ЙОГАННА йде, як на муку].

САВИНА [приносить одежу].

Ось, пане, одіж. [Хоче йти].

ХУСА. Стривай, допоможеш пані зачесатись
по-римському.

САВИНА. Нехай звелить мій пан
мені крутити жорна, кіз дойти,

носити воду, — все те буде легше,
ані-ж прислужницею бути в пані.

ХУСА. Чого-ж се так? Хіба вона лиха?

САВІНА. Господь не допустив.

ХУСА. То й не видумуй.

Я не на те учу рабинь по-римськи,
щоб потім їх скотарками робити.

[Підходить, бере її за підборіддя й підводить її
похилене обличчя вгору].

Се ти лиха за одіж? Не журися!

Я кращу справлю!.. [Пригорта її].

САВІНА [злегка пручається, поглядаючи на двері].

Шкода втрати, пане.

бо є кому тепер гостей вітати
і без твоєї слугівниці.

ХУСА [усміхається]. От що!

Ба! з того вже тепер ніхто не винен!

Се-ж може й краще. Ти збулась клопоту,
та й я вже думати не потребую.

І вірь мені, що се далеко ліпше—

такою быть рабиною, як ти,

ніж панею такою, як Йоганна.

САВІНА. Мені про те не личить розважати,

бо хто-ж така твоя рабиня? Пан мій

все краще знає. Пан мій сам воліє

приставником тетрархові служити,

ніж бути на тетрарховому місці.

То божа воля—треба їй коритись.

ХУСА. Савіно! гей, не будь така лукава!

Не доведе тебе се до добра!

САВІНА. Хіба твоя рабиня що сказала?

[Міряються поглядами. Увіходить Йоганна, бліда
як смерть, у руках у неї покраси].

ХУСА [до Йоганни].

Все в? Гарзд. Тепер іди вбїрайся.
Сабїно, ти допоможеш!

ЙОГАННА [тихо]. Я сама...

ХУСА. А я кажу,—Сабїна хай поможе,
бо ти-ж сама либонь того не знаєш,
яка тепера поведїнка в Римї
на зачіски. А Марція вже звїсно
доглядитья, як що не до ладу
в уборах буде,—я-ж того не хочу,
щоб нас почесна гостя осудила.

САБІНА [до Йоганни, облесливо].

Нехай дозволить владарка покласти
крихіточку їй фарби на обличчя,
бо трїшечки здороження помітно.
Твоя рабїня вже доложить хисту:
всі зморщечки отут по-при очипях,
навколо вустоньків і між брївками
чудово замалює, зробить личко
таке свіженьке, як було колись!

ЙОГАННА [неживим голосом].

Ходїм; роби, що хочеш.

ХУСА. Тїлько швидче!

[Йоганна виходить, за нею Сабїна з одержою].

РАВ [з'являється на порозї].

Прибув високородний, Публій в гостї!

ХУСА. З дружиною?

РАВ. Сам, без жони прибув.

ХУСА [стиха сам собі, заклопотаний].

Що за притчина?..

[РАВ тим часом розсовує запони, що закривали
середній вхід до кімнати, одкриваються сїни й
видко, як у них вступає знадвору Публій. Він

ще молодий чоловік, але поважний рухами й виразом обличчя; тога на ньому так уложена, як личить людині значно старішій,—широкими заломами і спущена в подолі низько, мало недоп'ят].

ПУВЛІЙ [ще з сіней]. Здоров, Хузане!

ХУСА [кидається йому назустріч].

Щасливий надто, що тебе вітаю!

[Веде Пувлія за руку до порога світлиці, на порозі випускає руку, вклоняється й пропускає гостя наперед, поводячи руками на знак люб'язного запрохування. Потім, посадовивши Пувлія на кріслі, сам сідає напроти нього на дзиг'лику].

Чому-ж твоя високородна пані мене, свого раба, не вшанувала, як намірялась?

ПУВЛІЙ [по хвилі намислу].

Та... скажу по правді, ми вибрались удвох, але жона лишилась там коло мійської брами.

ХУСА [стурбовано].

Чого? Що сталося?

ПУВЛІЙ.

Нічого ніби, та ми в дорозі поговорі почули, то Марція й наважилась пождати, поки я дам їй знати, чи годиться сюди прибути їй.

ХУСА [удав, що нічого не догадується].

Та що-ж таке?

Який-же поговорі? З якої речі?

ПУВЛІЙ. Я власне й на хвилину не повірив.

Та хоч-би навіть і була в тім правда,—я на балачки людські не вважаю; але моя жона, як сам ти знаєш, сувора звичаєм. Воно то правда,

що жінці, ще й матроні, випадає на кождий крок свій уважати пильно.

ХУСА. Запевне так. Та я-ж би не насміливсь таку поважну гостю наражати на щось їй недоладне.

Пувлій. Ото-ж то.

Я сам їй се кавав. Проте не вмовив,— лишилася таки пождати звістки.

ХУСА. Яка-ж їй саме звістка пожадана?

Я в-мить пошлю до пані скорохода з відповіддю, аби я знав питання!

Пувлій [помалу, неохоче].

В дорозі нам наклепано, що ніби твоя жона покинула господу і подалась на безвість, а що ти розлуку ніби маєш брати з нею і... Ні, сього не випадає мовить...

ХУСА. Прошу тебе, доказуй все до краю.

Пувлій. Що ніби розпаношилась у тебе якась рабиня... і що ту рабину наважився ти взяти за дружину!

ХУСА [сплескує руками].

Нечувано! Які безчільні брехні!
Хоч-би крихітка правди! Ну, вже й люде!..
Моя жона здоров'ям занепала і їздила до батька у Сарон, на купелі з квіток, бо їй ті ліки надзвичай помічні. Але-ж тепера дружина дома вже і до послуги твоєї пречесній пані. Чи дозволиш гонця послати?

Пувлій [потакує головою].

Будь ласкавий.

ХУСА [плече в долоні і з нетерплячки йде сам назустріч рабові в сіни. До раба, що в сінях].

МИТТЮ

пошли Габала до мійської брами,
хай скаже Марції високородній:
„Хузанова жона, Йоганна, просить
в свій дім шановну гостю завітати“.

ПУВЛІЙ [голосно озивається, не встаючи].

Додай, що Публій радить не баритись.

ХУСА [до раба].

Ти чув? Нехай Габал біжить що-духу!
[Вертається, до Публія].

Моя жона ще й знов захорувала-б,
якби шановна Марція і справді
обом нам завдала такого жалю,
з дороги завернувшись додому.
Я сам не знаю, що було-б зо мною,—
таку високу честь і так втеряти!

ПУВЛІЙ. Я розумію, що гостинність ваша
була-б уражена, але про честь
нема що говорити, бо приставник
тетрарховий—сам не малий вельможець.

ХУСА. Не так, мій гідний гостю. Найчільніший
провінціал зрівнятися не може
з тим, хто зветься „римський громадянин“,
а ти-ж при тому й иншу гідність маєш.
Моя жона не простого коліна,
та все-ж вона сама те добре тямить,
яке належить місце їй при тій,
кто всіх матрон переважає родом.

ПУВЛІЙ. На жаль, не всі у вас тут в Палестині
шанують римське ймення. Є такі,
що раді-б зглядити його зо світа.

Хуса. Яке безумство!

Пувлій. Ще-ж бо найприкрише,—
такі думки живуть в тих головах,
що наче-б то повинні бути світліші,
ніж голови поспільські.

Хуса. Ох, на жаль,
на сором Палестині, сьому правда!
[Присувається ближче до Пувлія і говорить тихше]
По приятні признаюся тобі:
мені ті люде труять пробування
по-при особі нашого тетрарха—
нехай йому Господь продовжить віну!—
звичайне, він їх збутися не може,
бо то все родичі його дружини—
хай Бог її удержить при здоров'ї!—
а ті ніяк забутися не можуть,
що з них колись були царі тутешні.
Ото-ж мій владарь мусить їх терпіти,
хоч жаль дивитись, як вони снують
навколо нього павутиння злости
і замислів злочинних. Страх бере
за розум і чесноту мого пана,
коли такі тарантули отрутні
домують вкупі з ним без перестанку.

Пувлій. Се справді товариство не найліпше
для вірного підданця Риму. Цезарь
либонь загожений не був-би з того,
як-би довідався.

Хуса. Се я сказав
тобі по приятні, як річ опрічну...

Пувлій [немов не почувши останніх слів Хуса, змінює
розмову].

А тут у вас у Галілеї—гарно!

Далеко придобніше, ніж в Юдеї.
 Так яось зелено,—гаї та луки,
 і гори не такі сумні та голі.
 Моя жона побачила за містом
 чиюсь маленьку віллу — незогіршу —
 і мовила: „Отут-би я жила, —
 се наче Тускулум!“

ХУСА [удає надзвичайну радість].

Яке се щастя!

Я можу зараз волю ту вволити,
 бо вілла та моя! Благати буду
 твою дружину — в дар її прийняти.
 О, се-ж мене навіки ущасливить!

ПУВЛІЙ. Не буду відмовлятися за жінку,
 либонь вона сама прибуде хутко.

СКороход ГАВАЛ [вбігає задиханий].

Високородна Марція зволила
 вже рушити до двору мого пана!

ХУСА [Гавалові]

Звісти мою жону. [Гавал виходить].
 [До Пувлія]. Вона тепера
 моїй матусі де-що помагає: —
 старенька, вже не здужає ходити,
 а на рабинь спуститися не можна
 у догляді за матіррю.

ПУВЛІЙ.

Запевне.

Либонь було сутужно без невістки
 твоїй матусі?

ХУСА.

Ох, і не сказати!

Вони-ж так любляться! Але матуся
 вже згодилась терпіти, щоб Йоганна
 порятувать могла своє здоров'я,
 бо се-ж конечна річ.

Пувлій.

А вже-ж, відомо!

ХУСА [встає]. Коли дозволиш, я піду назустріч твоїй дружині.

Пувлій. Добре, вийдем разом.

[Ідуть через сінн. Пувлій попереду, Хуса позаду. На ході Хуса шепоче до придверного раба: „Віжи до пані,—хай там поспішиться“! Раб швидко подається.—Який час нема нікого, згодом увиходять Пувлій і Марція поруч, за ними Хуса. Марція немолода вже пані, обличчя суворого римського типу, рухи повільні, поведіння гордовите; одяга на їй уложена дуже майстерно; довга, дрібно зафалдована стола, темна, шовкова, з довгими рукавами, з вузенькою, але чудово гаптованою ліштвою, тягнеться ззаду по землі на локоть; на голові у пані покривало (яснішої барви й з тоншої ткани, ніж стола), притримане тоненькою діадемою старого золота. Крім цієї діадеми та ще коштовної камеї коло коміра — покрас на матроні ніяких. Волосся зачесане з мистецькою простою, розділене проділом і попущене так, що покриває більшу частину чола й спадає хвилястими кучерями од скронів на груди. Хуса посадивши гостей, сам не сідає].

МАРЦІЯ [до Хуси].

А що-ж се я не бачу господині?

ХУСА [ледве ховає свою безпорадність].

Вона от-от надійде привітати осяйне щастя у твоїй особі.

Либонь її затримала матуся.

Клопочеться Йоганна бідна з нею!

А ще й сама невдужала недавно...

МАРЦІЯ [до Пувлія, трохи підводячись, мов хоче встати].

То може ми не в пору прибули?

ХУСА. Хіба-ж коли не в пору сонце сходить?!..

Та ось моя жона, твоя слугиня!

[Увіходить Йоганна, розкішно вбрана: у сріблястій, проворій, вигаптованій шовками одежі, у золотому поясі; старосвітські великі обручки на руках, внизу й вище локтя, на пальцях скілька перстнів з самоцвітами, на шиї рясне перлове намисто, на голові сітка й штучний убір з золотих обручів, шпильок, гребінців; довгі заушниці звисають аж до сурелів. Обличчя дуже підмальоване, скидається на маску. Йоганна стає на порозі і мовчки низько вклоняється гостям. Пувлій встає їй на зустріч, Марція лишається сидіти].

ПУВЛІЙ [до Йоганни].

Саронській квітці мій привіт! Я радий,
що рідний край вернув тобі здоров'я.
[Йоганна дивиться на нього, не розуміючи].

ХУСА [пошепки їй].

Що-ж ти мовчиш?

ЙОГАННА [безвиразно]. Вітаю, чесний пане.

[До Марції] Прошу пробачити твоїй слугині,
що не всіпилася тобі назустріч.

[Сідає коло Марції. Хуса сідає коло Пувлія].

МАРЦІЯ [обзирає Йоганну з голови до п'ят].

Се не дивниця, — ти роботу мала.

ПУВЛІЙ [до Марції].

От, розпитай лиш нашу господиню,
які то саме купелі з квіток
вона в Сароні мала, — може-б варто
поїхати й тобі туди на купіль,
адже Сарон уславився квітками.

МАРЦІЯ. Невже там тільки й слави, що квітки?

ПУВЛІЙ [з поглядом на Йоганну].

Ні, ще й саронського жіноцтва врода.

МАРЦІЯ. Жінки на сході може й не погані,

але, на жаль, вони збавляють вроду
надмірним малюванням, — вимагає

того від них либонь краєвий звичай.
Що правда — фарби кращі тут, ніж в Римі.
В нас не вдали-б ніяк такої барви.

[Показує на волосся Йоганни].

ЙОГАННА. Волосся я не фарбувала, пані.

МАРЦІЯ. Я власне не про те-ж і говорила.

Лише завважила, що сеї барви
аби який фарб'яр не може вдати,
та рідко де трапляється й в натурі.
Я тільки раз подібне щось вбачала
і то таки було — тут в Палестині.

ХУСА [з ледве помітною трівогою].

Коли-ж то саме трапилось, пречесна?

МАРЦІЯ. Недавно, сеї весни. На той час
були ми з мужем у Єрусалимі.

Я з нудів гинула у тому місті!

З нічев'я навіть згодилась дивитись
на те видовисько, як розпинали
якихсь там трьох злочинців.

ХУСА. Як-же пані
сподобалося тебе?

МАРЦІЯ. Не цікаво.

Хоч, правда, я спізналася на те,
як саме до хрестів їх прибивали,
застала вже, як висіли й конали:
Було людей при тому не багато, —
саме простацтво; плакали, кричали.

То не видовисько, а просто бешкет!

[До Йоганни]. І здумай, пані, у тому гурті
я жінку вгледіла з таким волоссям, —
але-ж точнісінько! — як от у тебе.

[Хуса каменеє з жаху. Йоганна дивиться просто
в вічі Марції, але та спокійно править далі].

Була напевне барва натуральна,
бо то була простачка, а вони-ж
коли й фарбують, то звичайно бридко,
от, чимсь таким рудим. А те волосся
було — нестеменнісінько, як в тебе.
Обличчя я не бачила.

[Хуса зітхає з полегшенням].

Бо жінка
лежала ницьма, розпростершись долі,
немов без пам'яті, а може п'яна,
і всю її — волосся покривало,
як мідяним щитом. Один розп'ятий,
конаючи, щось крикнув, певне з болю.
Тут жінка почала волосся рвати,
без крику, без ридання, так як мичку,
мов їй і не боліло. Скрізь навколо
його розносив вітер. Чиста шкода,
як тої вроди люде не шанують!
І що за дикий звичай — виявляти
так неподобно тугу?

[Завважає, що Йоганна відкилилась і закрила
очі з виразом глибокого страждання].

Що з тобою?..

Тобі недобре?.. Дати камфори?

[Дістає з мішечка, що при поясі, шматочок кам-
фори й дає понюхати Йоганні].

Я ще в конвалії тут маю ліки.

Ось випий, се на серце дуже добре.

[Подає маленький слоїчок Йоганні, тая не бере
й хитає головою, що не треба. Марція з ображе-
ним видом хоче схвати слоїчок у мішечок].

Коли не треба, я не накидаюсь...

ХУСА [суворо].

Йоганно, випий і подякуй пані!

[Бере з столика невеличку чарку, вклоняється Марції, бере в неї ліки, наливає в чарку й подає Йоганні. Йоганна тремтячими руками бере чарку й випиває ліки].

МАРЦІЯ. А що? вже ліпше? Правда, помічне?

ХУСА [нахилившись до жінки, мов з уважності, шепоче грізно].

Та дякуй-же!

ЙОГАННА [слабким голосом].

Я дякую... Вже ліпше...

МАРЦІЯ [до Публія].

Се дивно, як тут всі бояться крові і всяких мує! Згадати — зараз млості!

ПУБЛІЙ [до Хуси].

Цікавий, чим ви бавите народ?
Ні гладіаторських боїв, ні цирку,
ані театру навіть! Инколи хіба
когось там розіпнуть — ото і все?

МАРЦІЯ. Та й гарного нічого не вбачаю
у тих розп'яттях: — витягнене тіло,
опухлі руки й ноги...

[До Йоганни, що знов має мучений вираз].

Знов недобре?

ЙОГАННА [робить зусилля й гамує свою муку].

Щось... голова болить...

МАРЦІЯ.

Яка ти квола!

А знаєш, то тобі ще може вадить,
що ти такі важкі покраси носиш.
Сей пояс кований — який тягар!
Або й такі обручки — се-ж кайдани!
На голові десь півталанта злата, —

не дивно, що вона тобі болить.
 Та й перли річ не легка, я те знаю.
 Се певне теж такий красний звичай?
 Хвала богам, що в Римі вже немає
 такої поведінки!

ХУСА [під час мови Марції з досади кусає губи].

Се матуся
 її примусила отак убратись.
 Звичайне, мати, як стара людина,
 не розбірає, що в часи новітні
 не можна звичаїв старих держати.
 Я сам казав: навіщо се? Та мати
 вражається, коли в її клейноди
 невісточка кохана не вбереться.

[Показує на покраси].

Се речі все, як бачиш, старосвітські.
 Про ті перли є у нас в родині
 переказ, що аж триста водолазів
 втопилося, шукаючи їх в морі.

МАРЦІЯ [придивляється до перлів, що на Йоганні].

Цікаво!.. Що-ж, намисто непогане.

[Хуса подає Йоганні знак очима, щоб віддала
 Марції намисто].

ЙОГАННА [здіймає намисто з шиї й подає, вклоняючись, Марції].

Прошу, прийми на спомин про гостину.

МАРЦІЯ [ледве гамує жадібну втіху, беручи перли.
 До Йоганни, значно привітніше, ніж досі].

Хоч я й не дуже в сих речах кохаюсь,
 та пам'ятка від любої Йоганни,
 хоч-би яка, для мене завжди мила!

[Надіває намисто].

ХУСА. Вшануй, пречесна пані, і мене,

приятельки твоєї чоловіка,
зvoli прийняти в дар від мене віллу,
що не здалась очам твоїм нікчемна.

Пувлій [до Марції].

Ти пам'ятаєш? — там в гаю, за містом.

Марція [спалахує radoшам].

Ах, тую!.. Я не хочу ображати
гостинности твоєї, гречний пане.
Адже, по східньому звичаю, гості
не сміють відмовлятися від дарунків,
бо то була-б господарям образа?

Хуса. Авже-ж, такий у нас ведеться звичай.

І я безмірно вдячний за уважність
до мене й до звичаїв мого люду.

Марція. Коли-б-же я могла надію мати,
що ми вас привітаємо у Римі!

Пувлій. Наш друг у Римі буде незабаром
в одній поважній справі.

Марція. Дуже мило!

[До Хусв]. Конечне мусиш і Йоганну взяти, —
я покажу їй всі пишноти Риму!

Хуса. Чи варті-ж ми такої шани, пані?

Пувлій. Я певен, що і в цезаря в палатах
саронську квітку не морови стрінуть.

Марція [глянувши скося на Пувлія, до Хуси].

Чи звідси видко мій новий маєток?

Хуса. А як-же! Тільки вийти у садок
та трошечки здійнятися по сходах, —
зовсім не прикрі сходи, запевняю! —
увесь маєток наче на долоні.

Зволиш піти?

Марція. Я залюбки.

Хуса.

Йоганні

дозволь, шановна пані, тут лишитись,
їй ще не сила сходити на гору.

МАРЦІЯ. А вже-ж, а вже-ж, нехай щадить здоров'я!

[Завважаючи, що Публій наче думає лишитися з Йоганною, суворо глянула на нього].

А що-ж ти, Публію, хіба не йдеш?

[Марція з Публієм виходять у садок, Хуса відстає від них. Чутно знадвору голос Марції: „Глянь, Публію, там озеро! Як гарно!“].

ХУСА [шпарким, приглушеним голосом до Йоганни].

Я мало не забув тобі сказати...

Поклич... Ні, краще йди сама в пекарню

і розкажи, як треба готувати

ту поливку до риби, по-саронськи,

що ти колись для претора варила;

наглянь, щоб там її не зопсували.

Се дуже важна річ!

ЙОГАННА. Я допильную.

ХУСА. Я Марцію вже якось тут забавлю,

поки ти справишся... Та слухай, жінко,

не будь як зварена! Се що за спосіб

гостей вітати? Слова не промовить!

Як вернешся, щоб я не бачив більше

тих погребових строїв! Чи ти чуєш?

ЙОГАННА. Я чую.

ХУСА. З Публієм гречніша будь,

та тільки так, щоб Марції не гніваться.

ЙОГАННА [хоче щось заперечити].

Я...

ХУСА [гнівним рухом перебива].

Що там? Ну! гляди мені — шануйся!

[Свариться пальцем і поспішає в садок до гостей].

ЙОГАННА [сама. Падає на коліна і здіймає руки].

О, Господи! чи довго сеї муки?..

Учителю! На що мене покинув?..

Коли-ж те царство боже? Де-ж воно?!

Чи доживе душа моя до нього?..

[Мовчазне, здавлене ридання без сліз потрясає все її тіло. Вона встає і, хитаючись мов билина од вітру, виходить із світлиці].

З. VI. 1909.

ДОСІ ПОЯВИЛИСЯ ОЦІ КНИЖКИ:

- 1—6а. Лепкий Б., Начерк історії української літератури (до нападів Татар). І., нове ілюстроване видання.
7. Левицький-Мечуй Ів., Запорожці.
8. Ляфонтен Ж., Вайки (в 4 образках).
- 9—11. Карпенко-Карий, Суєта, нове видання.
- 12—14б. Крушельницький Антін, Іван Франко, поезія (Літературні характеристики укр. письменників, Д).
- 15—16. Руданський С., Сьпівомонки (зі вступ. Лепкого).
17. М. Вовчок, Дев'ять братів і десята сестричка Галя.
- 18—20. Ахеліс Тома, др., Начерк соціології.
21. Мамін-Сибіряк Д. Н., Чутлива совість.
- 22—23. Ніцше Фр., Так мовив Заратустра. Часть I.
- 24—25. Ніцше Фр., Так мовив Заратустра. Часть II.
- 26—27. Кміт Юрій, В зацінку я на сонці оповідання.
- 28—29а. Збірник народних пісень і дум.
- 30—33а. Чайківський Й., Всесвітня історія I, стар. віки (з ілюстр.).
34. Кіплінг Р., От собі казочки (з двома ілюстр.).
- 35—36. Кіплінг Р., От собі сторійки (з трома ілюстр.).
37. Бернзон Б., Новоженці, комедія в двох діях.
- 38—39. Ніцше Фр., Так мовив Заратустра. Часть III.
40. Езон, Вайки.
- 41—43б. Барвінський В., Скошений двіт, повість.
- 44—47. Раковський Ів. др., Психологія, I.
48. Андреев Л., Три оповідання.
- 49—50. Карпенко-Карий, Хазяїн, комедія.
51. М. Вовчок, Сестра Ковачка Чумак (оповідання).
52. Бернзон Б., Попад сили, драма.
- 53—56. Чайківський Й., Всесвітня історія II, серед. віки.
- 57—59. Ніцше Фр., Так мовив Заратустра. Часть IV (кінець).
60. М. Вовчок, Від себе не втечеш (оповідання).
- 61—62. Ібзен Г., Вудівничий Сольнес, драма.
- 63—64. Гоголь М., Тарас Вульба, повість (з ілюстр.).
65. Руданський С., Цар-соловей, поема-казка.
66. Молієр Ж. Б., Лікар-шуткар, жарт у I дії.
67. Котляревський Ів., Наталка Полтавка, укр. опера.
- 68—72. Чайківський Й., Всесвітня історія III, нововічна.
- 73—74. Наколишши Д., Розладде, драма.
75. М. Вовчок, Кармелюк, Невільничка (оповідання).
- 76—77. Геновефа, опов. (з образк.).
78. Куліш П., Орися, Дівоче серце, Січові гості.
79. Кобиланська Ольга, Мекультурна, повість.
80. Кобиланська Ольга, Valae mélancoïque.
- 81—84. Фрасс Ан., На білих скалах, повість.
- 85—86. Толстой Л., Живий труп, драма.
- 87—91. Барвінський О., Спомини з мого життя, I.
92. Яричевський С., Княгиня Любов, драма.
93. М. Вовчок, Сов, Одарка, Чари, Ледащиця.
- 94—98. Лепкий Б., Начерк іст. україн. літер., книжка II.
99. М. Вовчок, Інститутка.
- 100—103. Антонович В., Коротка історія Коваччини.
104. Аперченко, Гуморески.
105. Барвінок Г., Русалка.
- 106—107. Лепкий Б., М. Шашкевич (Літ. хар. укр. письм. П).
- 108—110б. Куліш П., Чорна Рада, повість.
111. Толстой Л., Полонений на Кавказі, правд. подія.